

ПРО ДОЦІЛЬНІСТЬ ВПРОВАДЖЕННЯ СУДУ ПРИСЯЖНИХ НА УКРАЇНІ

Захист прав та законних інтересів особи у правовій державі неможливий без чіткої організації і функціонування судової влади. Суттєві зміни, які відбулися в різних сферах діяльності нашого суспільства, обумовили необхідність проведення судової реформи, одним із важливих напрямків якої є впровадження в Україні суду присяжних. Однією з передумов формування демократичної правової держави в Україні є належний рівень законодавчого забезпечення процесу залучення представників народу до здійснення кримінального судочинства. Відразу дві конституційні норми – ст. 124 й 127 Конституції України – закріплюють таку безпосередню форму народовладдя, як можливість здійснення правосуддя судом присяжних. [1]

Конституція України гарантує, що народ безпосередньо бере участь у здійсненні правосуддя через народних засідателів і присяжних. Судочинство ведеться суддею одноособово, колегією суддів чи судом присяжних. [1] Хто може бути присяжним, гарантії їх діяльності визначені Законом України «Про судоустрій України» від 07.02.2002 № 3018-III. [2] Тим не менш, ні в одному судовому процесі не визначено механізм здійснення правосуддя судом присяжних, тобто фактично суд присяжних в Україні не діє, хоча можливість його створення передбачено.

Сучасні вчені-юристи та практики активно сперечаються щодо доцільності впровадження інституту суду присяжних в Україні. Таким чином, метою даної статті є розгляд проблем та перспектив його введення в нашої державі.

Ідея створення суду присяжних не є новою. Сьогодні вона активізувалася через переслідування опозиції органами правосуддя. Тому опозиція все частіше намагається говорити про проблеми справедливого суду і судочинства, привернути увагу суспільства до цього.

Крім того, в Україні існує велика проблема недовіри до суду. Є скарги на корумпованість, недофінансування суду, низьку кваліфікацію кадрів тощо. Тому ідея створення суду присяжних насамперед відображає політичну реакцію.

Зараз у Верховній Раді України є кілька проектів Кримінально-процесуального кодексу України, які передбачають впровадження суду присяжних. Одним з них передбачається, що присяжні в кількості 7 осіб будуть розглядати справу за клопотанням підсудного. [6] Тим не менше, навіть таку кількість людей можна підкупити, залакати і т.п. Крім того, права підсудного забезпечуються в більшій мірі, ніж права потерпілої особи. Аналіз вироків суду присяжних в Росії (який діє там понад 16 років) дає підстави говорити, що такий суд не завжди є об'єктивним і справедливим, а підсудний інколи не несе покарання за доведені особливо тяжкі злочини, враховуючи такі мотиви їх вчинення як нанесення тяжкої образи, помста, складне матеріальне становище і т.п. [5] Отже, в цій ситуації підсудний безпосередньо залежить від красномовства захисника і його вміння переконувати присяжних.

Новий проект КПК №1233 від 13.12.2007, як очікується, буде внесено на розгляд Верховної Ради на початку 2012 року.

Суди присяжних існують у багатьох країнах світу і всі вони досить різні. Наприклад, американська система суду присяжних передбачає, що присяжні самостійно без участі професійного судді вирішують питання факту - чи мало місце подія злочину, чи винен в цьому підозрюваний. Німецька система також передбачає існування суду присяжних, але в змішаному складі, коли ці питання разом з суддею в нарадчій кімнаті вирішують і присяжні.

В Україні, згідно з проектом кодексу, планується створити суди присяжних, подібні американським. Причому умовою запрошення присяжних для розгляду справи буде те, що такого суду захоче сам обвинувачений. Тобто ніхто не має права нав'язувати йому суд присяжних.

Сучасні вчені-юристи та практики активно сперечаються щодо доцільності впровадження інституту суду присяжних в Україні. Природно, що кожна система має свої особливості, переваги і недоліки, але їх основна кінцева мета, по суті, однакова - максимально справедливий та об'єктивний судовий процес, неупередженість правосуддя. Питання, чи забезпечить цю неупередженість суду присяжних в Україні, є досить спірним. І справа тут, можливо, не стільки в обранні прийнятної форми участі присяжних у судовому процесі, скільки у правосвідомості самих людей. Однією з основних гарантій неупередженості присяжних, на думку дослідників, повинен послужити той факт, що присяжні обираються народом шляхом прямого голосування. Зокрема, пропонується вибирати присяжних на основі загального, рівного і прямого виборчого права шляхом таємного голосування за мажоритарною системою відносної більшості в одномандатних виборчих округах крім першого складу присяжних, які набувають статусу присяжних шляхом випадкового відбору громадян України з Державного реєстру виборців спеціальною автоматизованою комп'ютерною програмою, яка генерує випадкові числа. Хоча, судячи з досвіду нашої країни, сама по собі система виборів не здатна забезпечити надійний заслін корупції. [5]

Крім того, проектом закону України «Про суд присяжних» № 8253 від 17.03.2011 передбачається також матеріальне забезпечення присяжних, зокрема їм оплачується винагороду в розмірі 50 % посадового окладу судді відповідного суду пропорційно кількості днів для участі у здійсненні правосуддя, але не менше

середнього заробітку за місцем основної роботи або середнього постійного заробітку. Крім того, присяжним повинні компенсуватися витрати на відрядження, транспортні витрати на проїзд за місцем знаходження суду і назад. В цьому контексті, виникає питання про джерела і своєчасність фінансування проведення виборів присяжних та оплати їх діяльності, враховуючи нинішню економічну ситуацію в державі.

Але, при цьому, потрібно зазначити наступне: судова статистика свідчить про те, що за минулий рік кількість виправдувальних вироків склало менше 0,3%. Тобто в Україні одиниці виправданих. [4] Суд присяжних як раз дасть можливість забезпечити змагання за виправданні людини, оскільки він націлений на винесення виправдувального вироку. Тобто, створення такого суду дасть можливість у перспективі змінити обвинувальний ухил кримінального процесу. У цьому – позитив. Також суд присяжних сприятиме підвищенню моральної і правової культури народу, він здатний реально обмежити зловживання будь-якої партії влади, на нього набагато складніше впливати за допомогою «адміністративного ресурсу», ніж на суд чиновницький, суд присяжних сприятиме підвищенню якості досудового слідства, а також кваліфікації представників державного обвинувачення.

Але, мабуть, найголовнішою позицією можна назвати те, що суд присяжних дасть народу надію на справедливість незалежно від статусу та матеріального становища.

Виходячи із об'єктивних та суб'єктивних причин, діяльність цього інституту судочинства полягає в найбільш повному забезпеченні прав підсудного. Права та інтереси жертв злочинів у даній формі судочинства належним чином не реалізуються. Те, що корпус присяжних формується із людей, у яких відсутні правові знання, і є доказом того, що кожен із них у процесі визрівання власної думки щодо вини підсудного керується логікою захисника та прокурора, головних учасників процесу, і власними емоціями. Автор вважає, що зазначений інститут не завжди може бути справедливим і об'єктивним, оскільки він не може однаковою мірою захистити права підсудного та потерпілого.

Ще одне можливе порушення принципу рівності прав потерпілого та підсудного: клопотати про розгляд судом присяжних вправі лише підсудний.

Рівень правосвідомості українських громадян залежить від ЗМІ, в яких часто об'єктивно, а іноді й суб'єктивно населенню нав'язується думка про нездатність органу дізнання та досудового слідства належним чином підготувати матеріали справи до судового розгляду. Присяжним теж притаманні подібні настрої, оскільки вони є членами того самого суспільства і відчувають на собі вплив тих самих ЗМІ.

Розгляд справ судами присяжних ускладнить організацію судових засідань, позаяк зібрати велику кількість людей у судові засідання проблематично. Справи, які розглядаються судами присяжних, не прості. Цілоком справедливо вони передбачають велику кількість учасників, і забезпечення своєчасної явки свідків, потерпілих, підсудних, експертів, спеціалістів та інших осіб уявляється нелегкою справою тому, що переважна частина наших громадян у пошуках роботи виїжджає за межі постійного місця проживання. Ці обставини лише призведуть до збільшення кількості відкладених справ, розтягнення строку їх розгляду, викличуть штучне незадоволення та недовіру потерпілих до правосуддя загалом. Потрібно врахувати і той факт, що громадяни, які потерпіли від злочину, при таких умовах будуть нести додаткові матеріальні та моральні збитки. У зв'язку з важливістю безперервності процесу необхідні перерви між судовими засіданнями лише негативно позначаться на сприйнятті й оцінці доказів присяжними і ускладнять можливість зібрати самих присяжних. [4]

Підсумовуючи викладене, можна зазначити, що подібна система судочинства має як свої переваги, так і явні недоліки, зокрема, з огляду на особливості формування внутрішнього переконання присяжних, менталітету, правової культури, соціального становища українців, процедурну складність, незадовільне матеріальне забезпечення судів, незабезпеченість приміщеннями достатніх розмірів і т.п. Тому на сьогодні впровадження суду присяжних є передчасним. Без випробування часом не можна повною мірою оцінити життєздатність цього інституту в нашій державі, його перспективи і напрямки. Для уникнення поспішного і невинуватого рішення про введення суду присяжних на всій території України, необхідно погодитися з думкою Маляренко про проведення експерименту і ввести альтернативну форму правосуддя на території, мінімум двох областей [3]. І лише за результатом експерименту можна прийняти кінцеве рішення відносно даного суперечного інституту кримінального судочинства.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Конституція України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР // Відомості Верховної Ради України (ВВР). - 1996. - № 30.
2. Закон України «Про судоустрій України» № 3018-III від 07 лютого 2002 року// Відомості Верховної Ради (ВВР), 2002, № 27-28, ст.180
3. Аленин Ю.П. К проблеме введения суда присяжных в Украине // Актуальные проблемы политики. - Одеса, 2002. – Вип. 13-14 – С. 235-244.
4. Роман Марченко. Почему надо защищать суд присяжных? Плюсы и минусы судебной реформы. [режим доступа] http://zn.ua/LAW/pochemu_nado_zaschischat_sud_prisyazhnyh_plyusy_i_minusy_sudebnoy_reformy-84122.html
5. Юрист сомневается, что суды присяжных в Украине смогут обеспечить справедливость. [режим доступа] <http://podrobnosti.ua/opinion/2011/08/11/785477.html>
6. www.rada.gov.ua